

Роман МАСИК (Львів)

ПИТАННЯ ДИДАКТИКИ ІСТОРІЇ У ДІЯЛЬНОСТІ ПОЛЬСЬКОГО ІСТОРИЧНОГО ТОВАРИСТВА (20–30-ті роки ХХ ст.)

Польське історичне товариство (*Polskie towarzystwo historyczne*; далі – ПТТ) від часу свого заснування в 1886 р. було одним із центрів польських історичних досліджень. Навколо нього згуртувалися представники кількох впливових історіографічних шкіл. У його роботі брала участь більшість польських істориків кінця ХІХ – 30-х рр. ХХ ст. Керівництво Товариства провело п'ять з'їздів польських істориків, на засіданнях яких їх учасники аналізували поточний стан розвитку історичної науки та визначали пріоритети і розробляли плани майбутніх студій.

У польській історіографії є низка досліджень з історії ПТТ¹, проте досі не повністю з'ясовано передумови його заснування, не проаналізовано значення регіональних відділень цієї інституції, які функціонували в кінці ХІХ ст. Вимагають додаткового аналізу ухвали з'їздів польських істориків, які організувало ПТТ. Не вивчене достатньою мірою інтелектуальне середовище, яке сформувалося в цій інституції. Поза увагою дослідників залишилися дидактичні розробки, які організували члени ПТТ. Не з'ясовано повною мірою місце цієї інституції в структурі європейських історичних товариств.

Вперше ПТТ вирішило залучати до своїх наукових розробок вчителів на львівському з'їзді польських істориків 1890 р. Засновник Товариства Ксавери Ліске запропонував утворити в містах Галичини історичні гуртки. Саме вчителі мали організувати й проводити наукові дослідження цих підрозділів ПТТ. Ці заходи, на думку К. Ліске, мали збільшити чисельність ПТТ й активізувати історико-краєзнавчі студії в Галичині. До 1893 р. було засновано такі гуртки в Бучачі, Дрогобичі, Перемишлі, Тереховлі, Тернополі та Чорткові. Практична діяльність більшості гуртків обмежилася організацією декількох обговорень питань регіональної історії. Дещо активніше працював гурток у Тернополі. До нього записалося понад 80 вчителів місцевих шкіл; активісти гуртка видавали часопис, в якому друкувалися праці з історії Тернопілля. До середини 1890-х рр. усі гуртки занепали². Після

¹ *Kondracki T.* Między Lwowem a Warszawą. Z dziejów Polskiego Towarzystwa Historycznego (1886–1934) // *Kronika Warszawy*. – 1987. – Nr 3–4. – S. 56–76; *Ejusdem.* Polskie towarzystwo historyczne w latach 1918–1939. – Toruń, 2006. – 418 s.; *Śreniowska K.* Uwagi o nauce historycznej polskiej w latach 1887–1900 w świetle “Kwartalnika Historycznego” // *Zeszyty naukowe Uniwersytetu Łódzkiego. Nauki humanistyczno-społeczne*. – Seria I. – Łódź, 1960. – Z. 15. – S. 153–163; *Лазурко Л. М.* Часопис “Квартальник історичний” і розвиток польської історіографії останньої чверті ХІХ – першої половини ХХ століття: Дис. [...] канд. іст. наук: 07.00.06 – Львів, 2008 та ін.

² *Polskie Tow. Hist. we Lwowie.* Kwartalnik Historyczny. Komitet redakcyjny. Sprawozdanie z czynności za rok 1890–91 (od 1 października 1890 do 30 września 1891). – Lwów, 1891. – S. 6;

цього ПІТ і вчителі співпрацювали вже не так активно. Окремі гімназії купували “Історичний кварталник”, деякі вчителі записалися до Товариства.

Методологічні зміни в науці, які підважили правила домінуючого на зламі ХІХ–ХХ ст. позитивізму, та поява нових держав у Європі після Першої світової війни позначилися на способах викладання наукового знання, процесі навчання, ставленні вчителів до наукових досліджень. Серед вагомих змін у гуманітарних дисциплінах, які неодмінно вплинули на методику їх викладання, польський філолог Зигмунд Лемпівський виокремив перевагу індивідуально-психологічних підходів над колективно-духовними, універсалізацію знань над вузькою спеціалізацією, постійний взаємозв’язок науки з повсякденним життям³.

Також змінилися освітні принципи: педагогічні завдання після Першої світової війни значно переважили дидактичні; виховання почало домінувати над навчанням. У європейських країнах визначили за необхідне виховати в учнів почуття “народної культури”, що призвело до формування “національних типів” (поляка, німця, француза тощо). Метою навчання стало таке виховання, яке б забезпечувало потреби народу та держави. Для Польщі, яка тільки-но відродила державність, у час існування в повоєнному світі трьох філософсько-політичних антонімій (історизму й актуалізму, шовінізму та космополітизму, ентузіазму та гіперкритицизму), які, безумовно, впливали на педагогіку, важливим було виховати поляка, здатного до розбудови та зміцнення державотворчих підвалів⁴.

Іншим викликом для гуманітарної освіти повоєнної Польщі стало зниження наукових зацікавлень вчителів. До війни наукові праці викладачів гімназій періодично публікувалися у звітах цих навчальних закладів. У перші повоєнні роки ця традиція перервалася. На вчителів поклали низку обов’язків, пов’язаних здебільшого зі суспільно-політичною діяльністю. Водночас вони почали займатися переважно методично-дидактичною працею, а на науку в педагогів бракувало часу⁵. Вчителі вважали, що на провінції неможливо проводити наукові дослідження, аргументували це відсутністю наукових бібліотек, архівів, урешті – відповідної атмосфери. До цього також спричинилася байдужість освітньої влади до наукової діяльності викладачів середніх шкіл. До Першої світової війни педагоги на провінції активно займалися регіональними історичними дослідженнями. Це підтримували, навіть вимагали органи влади в освіті. Після війни влада наукову роботу вчителів перестала контролювати. Це сприяло тому, що педагоги з малих міст поступово забували про науку⁶.

Після Першої світової війни змінилися навчальні програми, система середньої освіти Польщі стала треступеневою (школа, гімназія, ліцей). Нові освітні програми 1922, 1926 і 1928 рр. впровадили до загальних шкіл курс історії Польщі, зменшивши

Polskie Tow. Hist. we Lwowie. Kwartalnik Historyczny. Komitet redakcyjny. Sprawozdanie z czynności za rok 1891–92 (od 1 października 1891 do 30 września 1892). – Lwów, 1892. – S. 6; Polskie Tow. Hist. we Lwowie. Kwartalnik Historyczny. Komitet redakcyjny. Sprawozdanie z czynności za rok 1893–94 (od 1 października 1893 do 30 września 1894). – Lwów, 1894. – S. 3–4.

³ *Lempicki Z.* Polska i polskość w nauczaniu polskiego. – Kraków, 1930. – S. 7.

⁴ *Ibid.* – S. 11–29.

⁵ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – Lwów, 1938. – R. VI. – S. 54.

⁶ *Lempicki S.* Nauczycielstwo a Polskie towarzystwo historyczne. – Lwów, 1938. – S. 12–13.

час на вивчення всесвітньої історії⁷. Їх реалізація започаткувала зміни й у методиці викладання. Зокрема, частіше використовувалися допоміжні засоби – джерела, ілюстративний матеріал тощо⁸.

У 1928 р. було реорганізовано структуру державних освітніх установ. Тоді при Міністерстві віросповідань та освіти утворили спеціалізований Інструкторат історії, Методичні осередки, Центральну історичну “майстерню”. Держава почала організовувати методичні курси та конференції з питань викладання історії⁹. Водночас, у другій половині 1920-х – першій половині 1930-х рр. у Варшавському (Ганна Погоська), Ягеллонському у Кракові (Адам Клодзінський), Львівському (Єва Малечинська) та Познанському (Віслава Кнаповська) університетах почали читати лекції з дидактики історії¹⁰.

Усі ці зміни зауважило ППТ. Після з’їзду польських істориків у Познані (1925) воно все більше ваги надавало дослідженням проблем дидактики історії. Зростання зацікавлення Товариства питаннями викладання історії пояснюємо тим, що після відновлення польської державності ППТ із загальногалицького перетворилося у всепольське товариство і мало найбільший вплив на формування стратегії розвитку історичної освіти та науки, якого, закономірно, не могло досягти до початку Першої світової війни.

Делегати з’їзду 1925 р. вирішили заснувати часопис із проблем дидактики та методики викладання історії, ці наміри ППТ вдалося реалізувати аж через вісім років. Натомість, одразу після завершення форуму в Товаристві дискутували про заснування спеціальної дидактичної секції. 29 січня 1926 р. цю ідею запропонували члени Львівського відділення ППТ Чеслав Нанке та Казимир Тишковський¹¹. Їх підтримало Головне керівництво інституції, яке 13 лютого 1926 р. ухвалило в структурі ППТ заснувати Дидактичну секцію. Вона мала зайнятися справами навчання, підтримувати фаховий рівень учителів історії, обговорювати шкільні програми та підручники¹².

Організацію Дидактичної секції продовжили обговорювати 1 травня 1926 р. на першому засіданні Постійної делегації історичних з’їздів. Голова ППТ Станіслав Закжевський запропонував проект організації спеціального підрозділу в структурі ППТ, який би займався проблемами навчання історії. Плановано утворити Комісію навчання історії, до складу якої увійшли би представники наукових і дидактичних середовищ університетських міст. Один із членів Головного керівництва мав стати постійним референтом справ Комісії в правлінні ППТ, на сторінках “Історичного квартальника” мали регулярно друкуватися дослідження з дидактики. Комісія повинна була укладати взірцеві програми викладання історії, розглядати рекомендовані Міністерством шкільні підручники¹³.

⁷ *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii w ostatnim pięćdziesięcioleciu. 1887–1937 // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1937. – R. V. – S. 70.

⁸ *Ibid.* – S. 71.

⁹ *Ibid.*

¹⁰ *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii... – S. 72.

¹¹ *Sprawy Polskiego towarzystwa historycznego* // *Kwartalnik historyczny.* – Lwów, 1926. – R. XL. – S. 137.

¹² *Tyszkowski K.* Polskie towarzystwo historyczne 1925–1936 // *Ibid.* – 1937. – R. LI. – S. 105.

¹³ *Sprawy towarzystwa* // *Ibid.* – 1926. – R. XL. – S. 321–322.

Від 1927 р. в “Історичному кварталнику” періодично публікували праці з дидактики, а на засіданнях ПІТ обговорювали проблеми викладання історії. Референтом дидактичних справ обрано Вацлава Собеського, якого в 1928 р. змінив Ян Домбровський¹⁴.

На з’їзді польських істориків у Варшаві (1930) знову йшла мова про заснування спеціальної Дидактичної комісії в структурі ПІТ. Лише через два роки після з’їзду 29 травня 1932 р. утворили спеціальну комісію, яка мала сформувати при Головному керівництві Товариства орган, який би займався справами навчання історії. Очолив комісію Ян Домбровський, її членами стали знавці дидактики історії з провідних регіональних відділень Товариства – Віслава Кнаповська (Познань), Зигмунд Лоренц (Лодзь), Ванда Мощенська (Варшава), Казимир Тишковський (Львів) та ін.¹⁵

Уже 3 жовтня 1932 р. вона провела у Варшаві засідання, на якому ухвалила “Правила діяльності Дидактичної комісії Польського історичного товариства”. Комісія мала проводити дослідження з дидактики історії, координувати діяльність вчительських осередків, поширювати розуміння значення дидактики історії серед вчителів і науковців, підтримувати контакти з закордонними організаціями, які досліджували питання навчання історичних дисциплін¹⁶. 16 грудня 1933 р. Головне керівництво ПІТ затвердило ці правила й остаточно сформувало Дидактичну комісію, яку незмінно очолював Ян Домбровський¹⁷.

Для кращої організації роботи Дидактична комісія заснувала при відділеннях ПІТ регіональні секції. Секції насамперед вивчали впровадження в курс історії для середньої школи питань минулого “малої Батьківщини” школярів (регіональної історії), а вже потім розглядали тексти програм й обговорювали методику викладання історії¹⁸. У 1930-х рр. засновано дидактичні секції при відділеннях ПІТ у Бресті над р. Буг (1933–1934 н. р.; очолювала Марія Колендо)¹⁹; Варшаві (1932–1933 н. р.; Ванда Мощенська, Марія Кузьмінська та Галіна Мрозовська)²⁰; Вільні (13 травня 1937 р.; Станіслав Зайончковський)²¹; Гродно (27 січня 1936 р.; Вікторія Чапов)²²; Кельцах (1934–1935 н. р.; Юзеф Гарбацік та Влодзімеж Ферта)²³; Кракові (кінець грудня 1932 р.; Едмунд Длугопольський та Людвік Пйотрович)²⁴;

¹⁴ *Tyszkowski K.* Polskie towarzystwo historyczne 1925–1936... – S. 105.

¹⁵ *Ibid.* – S. 105–106; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 55; 1934. – R. II. – S. 123.

¹⁶ *Tyszkowski K.* Polskie towarzystwo historyczne 1925–1936... – S. 105–106; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 55; 1934. – R. II. – S. 123.

¹⁷ *Tyszkowski K.* Polskie towarzystwo historyczne 1925–1936... – S. 106.

¹⁸ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1936. – R. IV. – S. 87.

¹⁹ *Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego.* 1. IV. 1933 – 31. III. 1934. – Lwów, 1934. – S. 8.

²⁰ *Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego.* 1. IV. 1932 – 31. III. 1933. – Lwów, 1933. – S. 5; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1936. – R. IV. – S. 43; 1939. – R. VIII. – S. 152.

²¹ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1937. – R. V. – S. 100; 1938. – R. VI. – S. 117.

²² *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 41.

²³ *Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego.* 1. IV. 1935 – 31. III. 1936. – Lwów, 1936. – S. 10; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 71–72; 1937. – R. V. – S. 101.

²⁴ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 55; 1937. – R. V. – S. 52–53, 102.

Лодзі (осінь 1933 р.; Цецилія Свідерек та Ядвіга Красіцька)²⁵; Любліні (10 лютого 1933 р.; Пйотр Нестер та Ян Добжанський)²⁶; Львові (11 грудня 1931 р.; Казимир Тишковський та Єва Малечинська)²⁷; Перемишлі (1937–1938 н. р.; Францішек Персовський)²⁸; Познані (19 жовтня 1932 р.; Ярослав Віт Опатрни)²⁹ та Станиславові (листопад 1933 р.; Максиміліан Худіо)³⁰.

Окремі дидактичні секції організували у більших містах на теренах їхньої юрисдикції дидактичні групи. Наприклад, у Бресті над р. Буг сформувано чотири осередки: у Бресті, Білостоку, Пінську та Ломжі³¹. Натомість, у Катовіцах створили низку теренових груп, які відповідали за окремі напрями роботи секції. Зокрема, група в Катовіцах аналізувала публікації з місцевої історії, в Мисловіцах – укладала екскурсійні маршрути Сілезією, в Рибнику – збирала написи під історичними ілюстраціями³².

Дидактичні підрозділи ППТ (Комісія та регіональні секції) співпрацювали з органами освітньої влади. Зокрема, ППТ надіслало Міністерству віросповідань та освіти низку меморіалів щодо викладання історії за новими програмами. У них розмістили пропозиції про доцільність впровадження до навчальних програм таких змін, які б формували в учнів усебічні знання з історії Польщі та сприяли вихованню нового покоління поляків, над якими не тяжіла би відсутність власної державності³³. Також Товариство цікавили принципи заміщення посад в органах освітньої влади³⁴.

Співпрацювало Товариство і з Методичними осередками – державними установами на місцях, які відповідали за організацію навчання³⁵. Що більше, Методичні осередки історії в Катовіцах та Познані були водночас секціями ППТ³⁶.

Співпрацюючи з органами освітньої влади, дидактичні підрозділи ППТ також не забували про головних в організації процесу передання знань у школах – вчителів. Пріоритетним завданням вони бачили: сформувати у молоді бачення вже іншої Польщі – республіканської та вільної. ППТ підтримувало вчителів, дарма що не так багато з них усвідомило важливість свого національного призначення. Діяльність дидактичних підрозділів цікавила вчительське середовище, однак участь вчителів у діяльності ППТ не була масова. Зокрема, в 1936–1937 н. р. в наукових

²⁵ Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – Lwów, 1933. – R. I. – S. 56; 1935. – R. III. – S. 73.

²⁶ Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego. 1. IV. 1935 – 31. III. 1936... – S. 10; Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – 1933. – R. I. – S. 56; 1935. – R. III. – S. 72.

²⁷ Sprawy towarzystwa // Kwartalnik historyczny. – 1931. – R. XLV, t. II. – S. 174; Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – 1933. – R. I. – S. 55; 1934. – R. II – S. 121.

²⁸ Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – 1934. – R. II – S. 116–117.

²⁹ Ibid. – 1933. – R. I. – S. 57.

³⁰ Ibid. – S. 201.

³¹ Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego. 1. IV. 1934 – 31. III. 1935... – S. 17; Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – 1935. – R. III. – S. 73.

³² Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – 1937. – R. V. – S. 54.

³³ Ibid. – 1933. – R. I. – S. 129–133; 1937. – R. V. – S. 57–59.

³⁴ Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego. 1. IV. 1935 – 31. III. 1936... – S. 8; Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – 1935. – R. III. – S. 142–143; 1936. – R. IV. – S. 44.

³⁵ Wiadomości historyczno-dydaktyczne. – 1933. – R. I. – S. 201; 1936. – R. IV. – S. 45–46; 1937. – R. V. – S. 102–103; 1938. – R. VI. – S. 116.

³⁶ Ibid. – 1936. – R. IV. – S. 43; 1937. – R. V. – S. 53–54.

засіданнях дидактичної секції у Кракові брало участь від 35 до 80 осіб³⁷, у 1932 р. засідання дидактичної секції у Львові відвідувало близько 70 осіб³⁸, у Лодзі питаннями дидактики історії займалося трохи більше 25 осіб³⁹.

Дидактичні підрозділи ПІТ заохочували шкільних педагогів брати участь в їхній роботі. Наприклад, дидактична секція відділення ПІТ у Лодзі роз'яснювала вчителям нові вимоги до навчання історії, читаючи спеціальні лекції у школах⁴⁰. Інші дидактичні секції Товариства питали в учителів, як вони бачили вдосконалення нових навчальних програм. Зокрема, дидактична секція Львівського відділення ПІТ в 1933–1936 рр. анкетувала вчителів історії початкових гімназійних класів, аби виявити проблеми, які виникли після впровадження нових програм викладання та підручників історії. Це також дозволило Товариству укласти перелік допоміжної літератури, з якої вчителі гімназій могли користатися, готуючись до уроків⁴¹.

Дидактичні підрозділи ПІТ намагалися впливати на вищі навчальні заклади, аби вдосконалити підготовку вчителів. Зокрема, Львівська секція працювала над реалізацією програми Ф. Буяка щодо введення нових обов'язкових курсів для студентів-істориків Львівського університету, які планували вчителювати. Для них передбачалося збільшити час на вивчення правознавства, історії культури, суспільної історії, економіки тощо з метою виховувати вчителів з універсальними соціогуманітарними знаннями⁴². Водночас у 1936 р. при Дидактичній секції Львівського відділення ПІТ для студентів, які планували стати вчителями, організували Гурток істориків-практикантів⁴³.

Не останню роль Товариство відіграло й у зміні ставлення Міністерства віросповідань та освіти до наукової діяльності вчителів. Воно вплинуло на те, що 19 травня 1937 р. Міністерство вирішило підтримувати вчителів, які працювали науково⁴⁴, а 27 червня 1938 р. – ПІТ організувало анкетування про стан наукової праці педагогів⁴⁵.

ПІТ і самостійно заохочувало вчителів-науковців. Наприклад, 27 листопада 1937 р. Товариство зголосилося знизити ціни на свою періодику для вчителів⁴⁶. У такий спосіб вже раніше педагогів заохочували окремі дидактичні секції⁴⁷.

Вчитель для ПІТ, передовсім, був дослідником регіональної історії. Його наукова робота вбачалася в інвентаризації архівів, музейних збірок, археологічних пам'яток і бібліотек на провінції, написанні історії міст, містечок, сіл. Учитель мав досліджувати історію малих територій, що з часом призвело б до появи комплексу

³⁷ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne*. – 1937. – R. V. – S. 52–53, 102.

³⁸ *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 56.

³⁹ *Ibid.* – S. 56–57; 1935. – R. III. – S. 73.

⁴⁰ *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 43.

⁴¹ *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 121; 1935. – R. III. – S. 72–73, 145–147; 1936. – R. IV. – S. 42, 122–124.

⁴² *Ibid.* – 1935. – R. III. – S. 147; 1936. – R. IV. – S. 42, 122.

⁴³ *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 42.

⁴⁴ *Lempicki S. Nauczycielstwo...* – S. 3.

⁴⁵ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne*. – 1938. – R. VI. – S. 56, 203.

⁴⁶ *Lempicki S. Nauczycielstwo...* – S. 11; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne*. – 1938. – R. VI. – S. 55.

⁴⁷ *Ibid.* – 1937. – R. V. – S. 54; 1938. – R. VI. – S. 115.

регіональних історичних досліджень. Водночас, ПТТ планувало залучати вчителів до опрацювання окремих питань з історії та теорії шкільництва⁴⁸.

Проблеми викладання історії були предметом дискусій на наукових зібраннях ПТТ. Найчастіше обговорювали шкільні програми та державні підручники, методику викладання історії⁴⁹. Окремі секції готували до видання навчальні матеріали: Келецька – з історії Келецької землі⁵⁰, Львівська – “Вказівники та матеріали до навчання регіональної і локальної історії Червенської землі”⁵¹, Люблінська – “Виписи і джерела до історії Перемишля в давній Польщі”⁵². Члени секції в Бресті над Бугом опрацювали історичну карту Полісся, яка мала довести польськість цих земель⁵³. Дидактична секція Товариства шанувальників історії у Варшаві готувала для використання в школах карти та путівник Варшавою⁵⁴. Натомість секції відділень ПТТ у Катовіцах, Лодзі та Львові видали низку популярних історичних нарисів⁵⁵.

Від 1927 р. дослідження з дидактики історії публікувалися на сторінках “Історичного квартальника”, а в 1933 р. вийшов перший номер спеціального часопису “Історично-дидактичні відомості”. Періодичний орган ПТТ, присвячений проблемам дидактики історії, за своєю структурою нагадував “Історичний квартальник” і складався з таких рубрик: статті, рецензії і звіти; хроніка, бібліографія.

На сторінках періодичних видань ПТТ найчастіше розглядали впровадження нових шкільних програм і принципів викладання⁵⁶. Відображено також особливості викладання окремих підрозділів історичної науки – суспільно-господарської

⁴⁸ *Lempicki S.* Nauczycielstwo... – S. 14–19.

⁴⁹ *Sprawy towarzystwa // Kwartalnik historyczny.* – 1931. – R. XLV, t. II. – S. 269; *Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego.* 1. IV. 1934 – 31. III. 1935... – S. 17; *Tyszkowski K.* Polskie towarzystwo historyczne 1925–1936... – S. 107; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 55–57, 1935. – R. III. – S. 72–73; 1936. – R. IV. – S. 41, 44; 1937. – R. V. – S. 52–53, 102–104, 253–254; 1938. – R. VI. – S. 114–117; 1939. – R. VIII. – S. 150, 152.

⁵⁰ *Sprawozdanie Zarządu głównego Polskiego towarzystwa historycznego.* 1. IV. 1934 – 31. III. 1935. – S. 18.

⁵¹ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 57; 1937. – R. V. – S. 102.

⁵² *Ibid.* – 1938. – R. VI. – S. 116–117.

⁵³ *Ibid.* – 1939. – R. VIII. – S. 150.

⁵⁴ *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 43–44; 1937. – R. V. – S. 104.

⁵⁵ *Ladenberg T.* Biblioteka historyczna dla młodzieży. Wydawnictwo Sekcji dydaktycznej Oddziału lwowskiego Polskiego towarzystwa historycznego // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1937. – R. V. – S. 228; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 74; 1937. – R. V. – S. 101–102; 1939. – R. VIII. – S. 150–151.

⁵⁶ *Baumgarten A., Zborucki Z.* Dookoła realizacji licealnego programu historii // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1939. – R. VII. – S. 5–20; *Długopolski E.* Program nauki historii w szkole średniej // *Kwartalnik historyczny.* – 1927. – R. XLI. – S. 274–292; *Kłodziński A.* Warunki nowej koncepcji nauczania historii // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 65–71; *Ejusdem.* Zmierzch dogmatyzmu w nauczaniu historii // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 1–12; *Maleczyńska E.* Namarginesie projektu programu historii w liceum ogólnokształcącym // *Ibid.* – 1937. – R. V. – S. 90–96; *Moszczeńska W.* Na marginesie programu licealnego historii // *Ibid.* – 1938. – R. VI. – S. 57–69; *Mrozowska H.* Historia w najnowszym programie szkoły średniej w Niemczech // *Ibid.* – 1939. – R. VII. – S. 81–92; *Popiołek K.* Realizacja nowego programu historii (Dotychczasowe doświadczenia) // *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 49–55.

історії⁵⁷, регіональної минувшини⁵⁸, історії мистецтва⁵⁹, церкви⁶⁰, обороноздатності держави⁶¹ та стародавньої історії⁶². Не забували й про підготову вчителів історії⁶³. Автори періодичних видань ПІТ багато писали про методи та дидактичні способи навчання історії⁶⁴, специфіку викладання історії учням різного віку⁶⁵, міждисциплінарні зв'язки у викладанні історії⁶⁶, способи викладання історії Польщі на тлі історії Європи⁶⁷, плани започаткування синтетичної навчальної

⁵⁷ *Gąsiorowska N.* Historia społeczno-gospodarcza w nauczaniu // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 22–26.

⁵⁸ *Maleczyńska E.* Regjonalizm w nauczaniu historii // *Ibid.* – S. 27–37.

⁵⁹ *Gąsiorowski S. J.* Zagadnienie nauczania historii sztuki w szkołach średnich // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 125–137; *Nauczania historii sztuki w szkołach średnich (Dyskusja na Zjeździe krakowskim 1934)* // *Ibid.* – 1935. – R. III. – S. 33–35.

⁶⁰ *Klapkowski W.* O korelację i podręcznik historii kościoła // *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 56–62.

⁶¹ *Popiołek K.* Zagadnienia obronności Państwa w nauczaniu historii w szkole średniej // *Ibid.* – 1938. – R. VI. – S. 121–132.

⁶² *Smereka J.* Stanowisko historii starożytnej w gimnazjach polskich // *Kwartalnik historyczny.* – 1927. – R. XLI. – S. 78–89.

⁶³ *Bujak F.* Reforma studjów historycznych na Uniwersytecie z punktu widzenia przygotowania do zawodu nauczycielskiego // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 1–21; *Ejusdem.* Przygotowanie naukowe nauczyciela historii w szkole średniej (Referat wygłoszony na VI Zjeździe historyków Polskich w Wilnie) // *Ibid.* – 1935. – R. III. – S. 82–94; *Dąbrowski J.* Studja historyczne a kwalifikacje nauczycielskie // *Ibid.* – 1935. – R. III. – S. 1–8; *Kłodziński A.* Związek uniwersyteckiego studjum historii ze szkolnem. Z powodu artykułu na ten temat prof. Bujaka // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 22–27; *Pohoska H.* Rola historii wychowania w kształceniu nauczycieli // *Ibid.* – 1935. – R. III. – S. 9–14.

⁶⁴ *Dutkiewicz J.* Rozciągłość czasu. Szkic o chronologii w szkole // *Ibid.* – 1938. – R. VI. – S. 236–240; *Ejusdem.* Znaczenie podziału historii na okresy w gimnazjum // *Ibid.* – 1929. – R. XLIII, t. II. – S. 14–23; *Florczak A.* O potrzebie systematycznych badań nad błędami, popełnianymi przez uczniów przy nauce historii // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 91–96; *Freundlich A.* Podręcznik historii w szkole powszechnej // *Ibid.* – 1938. – R. VI. – S. 213–235; *Hlasko-Pawlicowa A.* Wartości dydaktyczne i naukowe szkolnych wycieczek historycznych // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 65–74; *Knapowska W.* Wyobrażenia czasu w kształtowaniu pamięci historycznej // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 138–157; *Krasińska J.* Amerykańskie testy historyczne // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 94–99; *Maleczyńska E.* W sprawie lektury historycznej w wyższych klasach szkoły średniej // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 72–87; *Ejusdem.* Z doświadczeń nad samodzielną pracą ucznia w obrębie nauczania historii w szkole średniej // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 75–90; *Nowaczyk S.* Dramatyzowanie w nauczaniu historii // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 88–93; *Ejusdem.* Rola pytań uczniów w nauczaniu historii // *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 143–160; *Piwarowski K.* Nowe książki naukowo-popularne o Janie Sobieskim // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 150–154; *Ejusdem.* Kilka uwag o książce Boya “Marysienka Sobieska” // *Ibid.* – 1938. – R. VI. – S. 133–149; *Tyrowicz M.* Domowa praca ucznia klasy I-szej w nauce historii (Szkic zagadnień) // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 95–105; *Ejusdem.* Wdrażanie w pracę piśmienną z historii na stopniu licealnym // *Ibid.* – 1939. – R. VII. – S. 93–104.

⁶⁵ *Dutkiewicz J.* Organizacja pracy na lekcjach historii na stopniu licealnym // *Ibid.* – 1939. – R. VII. – S. 1–4; *Kramarz W.* Sposoby realizacji programu historii w gimnazjum kupieckim // *Ibid.* – 1937. – R. V. – S. 1–15, 76–89. *Lechicka J.* W sprawie wyników nauczania historii w klasie I-szej gimn. // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 13–21; *Maleczyńska E.* Historia powszechna w kursie klasy II gimnazjum nowego typu // *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 2–14; *Ejusdem.* Lektura historyczna w kl. I licealnej a dotychczasowa polska produkcja wydawnicza // *Ibid.* – 1937. – R. V. – S. 113–123; *Pohoska H.* Historia w liceum (Referat wygłoszony na VI Zjeździe historyków Polskich w Wilnie) // *Ibid.* – 1935. – R. III. – S. 95–103.

⁶⁶ *Radlińska H.* O współpracy historyków i pedagogów // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 134–138.

⁶⁷ *Pannenkówna I.* Dzieje Polski na tle Europy // *Kwartalnik historyczny.* – 1928. – R. XLII. – S. 276–290.

дисципліни про Польщу⁶⁸, розвиток польської дидактики історії⁶⁹, викладання історії за кордоном⁷⁰.

Проблеми дидактики історії обговорювалися на з'їздах польських істориків, які організувало ППТ. Зібрання науковців, які мали на меті розглянути розвиток історичної думки, не могли не зауважити проблем навчання історії, адже вони неодмінно пов'язані з усвідомленням у суспільстві історичного процесу. На з'їздах, які відбулися до Першої світової війни (Краків, 1880 та 1900 рр.; Львів, 1890 р.), проблеми викладання історії майже не обговорювали. У 1890 р. вперше визнано необхідність переглянути тогочасні підручники з історії Польщі. Людвік Фінкель критикував університетські підручники. Оскільки автори розглядали лише політичну історію, історик закидав авторам відсутність опису суспільно-господарської та культурної історії⁷¹. Доповідь Фінкеля спровокувала ухвалу з'їзду щодо потреби написання нового підручника з історії Польщі, який би підсумував тогочасні здобутки польської історіографії й відповідав тодішньому розвитку історичної науки⁷².

На з'їзді 1900 р. у Кракові вперше доповідали з методики історії, яка впливала не лише на наукові дослідження, але й на розвиток польської дидактики. Броніслав Лозинський оглянув вплив історії на політичне виховання. Він зауважив, що героїзація минулого покликана вплинути на суспільний світогляд, навчання розумів як засіб виховання нового покоління поляків, які б усвідомили свою особливість серед інших народів Австрійської імперії⁷³.

На з'їзді польських істориків у Познані (1925) організовано окрему секцію навчання історії. Її учасники обговорювали впровадження до навчальних програм спеціальних галузей історичного знання: історії війська⁷⁴, державного устрою⁷⁵,

⁶⁸ *Pohoska H.* Nauka o Państwie (Referat wygłoszony na VI Zjeździe historyków Polskich w Wilnie) // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 104–106.

⁶⁹ *Dutkiewicz J.* Lelewel o nauczniu historii // *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 137–142; *Kr[asicka] J.* Dydaktyka na VII-ym międzynarodowym zjeździe historycznym // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 139–147; *Martynowiczówna W.* Sekcja nauczania historii na VI powszechnym zjeździe historyków polskich w Wilnie. 17–20 września 1935 r. // *Ibid.* – 1935. – R. III. – S. 77–81; *Radlińska H.* Na marginesie dyskusyj Sekcji Dydaktycznej Kongresu Warszawskiego // *Ibid.* – 1933. – R. I. – S. 148–149; *Serejski M. H.* II Zjazd międzynarodowy nauczania historii (Bazelea, 9–11 czerwiec r. 1934) // *Ibid.* – 1934. – R. II. – S. 158–163; *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii w ostatnim pięćdziesięcioleciu... – S. 60–75.

⁷⁰ *Gąsiorowska N.* Najnowsze prądy w nauce i nauczaniu historii w Z.S.R.R. // *Кварталник historyczny.* – 1930. – R. XLIV, t. II. – S. 110–125; *Krzemicka Z.* Przebudowa historjografji w III Rzeczy // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 15–22; *Kłodziński A.* Historia w angielskiej szkole średniej // *Кварталник historyczny.* – 1930. – R. XLIV, t. II. – S. 239–248; *Wodziński M. A.* Nauczania historii w III Rzeczy // *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 89–103.

⁷¹ *Finkel L.* Jakiego podręcznika historii polskiej koniecznie nam potrzeba i jaką drogą dojść do niego // *Пamiętnik Drugiego Zjazdu Historyków Polskich we Lwowie.* – Lwów, 1890. – T. I. Referaty. – 9 s.; *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii... – S. 67.

⁷² *Finkel L.* Jakiego podręcznika historii... – S. 7.

⁷³ *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii... – S. 67.

⁷⁴ *Łodyński M. W.* Historia wojskowa w programie szkolnym // *Пamiętnik IV. Powszechnego zjazdu historyków polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925.* – Lwów, 1925. – T. I. Referaty. – 12 s.

⁷⁵ *Buzáth S.* Sposób nauczania ustroju Polski współczesnej w szkole średniej // *Ibid.* – 5 s.

культури⁷⁶ та літератури⁷⁷; викладання історії в школах⁷⁸; взаємозв'язок літератури та історії⁷⁹; шляхи популяризації історії⁸⁰; запровадження в школах науки про державу⁸¹; нові вимоги до магістерських екзаменів⁸². Водночас, розглянули низку історіософських та методологічних проблем, які в перші роки після відродження польської державності впливали на формування принципів викладання історії⁸³.

Учасники з'їзду ухвалили низку важливих рішень, які упродовж наступних років вплинули на розвиток дидактики історії. В університетах вирішили читати курси, які б формували у студентів енциклопедичні знання з історії. Водночас запланували утворити спеціальний методично-дидактичний часопис з історії. Його мали організувати редактори "Історичного квартальника" та "Історичного огляду". Вирішили також видавати методичні вказівники до викладання історії. Делегати з'їзду 1925 р. наголосили на потребі збільшити кількість навчальних годин у шкільних програмах з польської історії⁸⁴.

Наступний з'їзд польських істориків, який відбувся у Варшаві в 1930 р., також розглядав проблеми дидактики на засіданнях спеціальної секції. Його учасники вивчали проблеми викладання історії в середній школі⁸⁵, історичні аспекти в науці про державу⁸⁶, використання допоміжних засобів у навчанні історії⁸⁷, викладання історії за кордоном⁸⁸.

⁷⁶ *Hartleb K., Gawlik M.* Konieczność wprowadzenia historii kultury polskiej jako przedmiotu obowiązkowego w planach i w nauczaniu w szkołach średnich // *Ibid.* – 4 s.

⁷⁷ *Bruchnalski W.* Historia literatury polskiej w organizmie polskiej nauki uniwersyteckiej // *Ibid.* – 9 s.

⁷⁸ *Bobkowska W.* Nauka historii w szkole powszechnej // *Ibid.* – 11 s.; *Halban A., Sochaniewicz K.* Nauczanie historii w szkołach średnich jako przygotowanie do studjum uniwersyteckiego wogóle, a historycznego i prawniczego w szczególności // *Ibid.* – 16 s.; *Kłodziński A.* Zagadnienia podręcznika historii w gimnazjum wyższem // *Ibid.* – 4 s.; *Konarski K.* Sposób traktowania historii porobiorowej w dzisiejszej szkole polskiej // *Ibid.* – 6 s.; *Krotoski K.* Nauka historii w naszych szkołach średnich w programach i podręcznikach pod względem metodycznym i naukowym // *Ibid.* – 14 s.; *Kucharski W.* Dwustopniowość nauki historii w szkole średniej // *Ibid.* – 4 s.; *Pannenkowa I.* Historia w polskiej szkole średniej // *Ibid.* – 7 s.; *Rymar L.* O celu nauczania historii we szkole średniej // *Ibid.* – 5 s.; *Wańcura A.* O reformie nauki historii w szkole powszechnej // *Ibid.* – 6 s.

⁷⁹ *Balicki J.* Problem współdziałania historii i literatury w ramach szkoły średniej, ogólnokształcącej // *Ibid.* – 19 s.

⁸⁰ *Radlińska-Orsza H.* Zagadnienia popularyzacji historii // *Ibid.* – 11 s.

⁸¹ *Kutrzeba S.* Nauka obywatelstwa w szkołach // *Ibid.* – 3 s.

⁸² *Handelsman M.* W sprawie nowych przepisów o egzaminach magisterskich // *Ibid.* – 5 s.

⁸³ *Handelsman M.* Problem narodowości nowoczesnej // *Ibid.* – 5 s.; *Koneczny F.* Do metodologii nauki o cywilizacji // *Ibid.* – 7 s.; *Limanowski B.* Centralizm i federalizm, państwo narodowe i państwo narodowościowe // *Ibid.* – 6 s.; *Lutman R.* Zagadnienia filozoficzne historii // *Ibid.* – 9 s.

⁸⁴ Pamiętnik IV. Powszechnego zjazdu historyków polskich w Poznaniu 6–8 grudnia 1925. – Lwów, 1927. – T. II. Protokoły. – S. 175–186.

⁸⁵ *Bujak F.* O nauczaniu historii zwłaszcza w szkołach zawodowych // Pamiętnik V Powszechnego zjazdu historyków polskich w Warszawie 28 listopada do 4 grudnia 1930 r. – Lwów, 1930. – T. I. Referaty. – S. 625–632; *Nanke C.* Uwagi o projekcie programu nauki historii w niższem gimnazjum opracowanym przez Ministerstwo // *Ibid.* – S. 667–670; *Opatrny J. W.* Nauczanie historii a nauka // *Ibid.* – S. 671–694; *Radlińska H.* Postulaty w sprawie nauczania historii na stopniu średnim // *Ibid.* – S. 712–717.

⁸⁶ *Kłodziński A.* Pomiędzy historią a nauką obywatelską // *Ibid.* – S. 633–650.

⁸⁷ *Maleczyńska E.* O roli książki historycznej w pracy szkoły średniej // *Ibid.* – S. 651 – 656; *Mrozowska H.* Środki pomocnicze w nauczaniu historii // *Ibid.* – S. 657–666.

⁸⁸ *Pohoska H.* Stan nauczania historii zagranicą // *Ibid.* – S. 695–711.

На з'їзді вирішили впровадити до шкільних програм спеціальні галузі історичного знання – господарську історію, історію культури та ін.⁸⁹ Також ухвалили на наступних історичних форумах організувати дидактичну секцію⁹⁰. ПІТ закликали брати участь у підготові навчальних програм⁹¹ й організувати у своїй структурі підрозділ, який би займався проблемами навчання історії⁹², натомість університетам запропонували вдосконалити підготову вчителів⁹³.

Проблеми викладання історії на з'їзді польських істориків у Вільні (1935) розглядала секція методики та дидактики історії. Її поділили на три групи – “Програми навчання історії в новій школі”, “Регіональні питання в навчанні історії”, “Підготовка вчителя історії”. Найбільше часу обговорювали нові навчальні програми з історії та суміжних дисциплін⁹⁴. У другій групі заслухали лише одну доповідь Кароля Бучека, який проаналізував, як можна використати регіональний фактор під час навчання історії в середній школі⁹⁵. У третій групі Францішек Буяк та Віслава Кнаповська окреслили принципи наукової та педагогічної підготовки вчителів історії відповідно до тогочасних потреб польської школи, яка мала відповідати світовим науковим і дидактичним реаліям⁹⁶.

Цей з'їзд засвідчив еволюцію польської дидактики – від різномірних, а в більшості загальних питань до конкретних⁹⁷. До цього спричинилися реалізація шкільної реформи та рішень познанського й варшавського з'їздів у справі співпраці дидактичних осередків, потреба координації зусиль дидактичних секцій ПІТ з Міністерством віросповідань та освіти й Методичними осередками історії⁹⁸.

На з'їзді 1930 р., враховуючи значний поступ польської дидактики історії, його учасники висловилися за окремі зібрання для вчителів. Їх мала організувати

⁸⁹ *Bujak F.* O nauczaniu historii zwłaszcza w szkołach zawodowych // *Ibid.* – S. 632; Lwów, 1931. – Т. II. Protokoły. – S. 327–339, 355.

⁹⁰ *Ibid.* – S. 355.

⁹¹ *Ibid.* – S. 356.

⁹² *Opatrny J. W.* Nauczanie historii a nauka // *Ibid.* – Т. I. Referaty. – S. 694; Т. II. Protokoły. – S. 356.

⁹³ *Ibid.* – S. 357.

⁹⁴ *Dutkiewicz J.* Cele nauczania historii w liceum // *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Wilnie 17–20 września 1935 r.* – Т. I. – S. 538–539; *Martynowiczówna W.* Sekcja nauczania historii na VI powszechnym zjeździe historyków polskich w Wilnie. 17–20 września 1935 r. // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 79–80; *Mrozowska H.* Wartości i niebezpieczeństwa nowego programu historii w szkole średniej ogólnokształcącej // *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu...* – Lwów, 1936. – Т. II. Protokoły. – S. 422–434; *Pohoska H.* Historia w liceum (Referat wygłoszony na VI Zjeździe historyków Polskich w Wilnie) // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 95–103; *Ejusdem.* Nauka o Państwie (Referat wygłoszony na VI Zjeździe historyków Polskich w Wilnie) // *Ibid.* – S. 104–106; *Ejusdem.* Program historii w liceum (Dyspozycja referatu) // *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu...* – Т. I. – S. 537.

⁹⁵ *Buczek K.* Zagadnienia regionalizmu w nauczaniu historii w szkole średniej // *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu...* – Т. I. – S. 541–548; *Martynowiczówna W.* Sekcja nauczania historii... – S. 79.

⁹⁶ *Bujak F.* Przygotowanie naukowe nauczyciela historii w szkole średniej (Referat wygłoszony na VI Zjeździe historyków Polskich w Wilnie) // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 93–94; *Knapowska W.* Przygotowanie pedagogiczne kandydatów na nauczycieli historii w szkole średniej // *Pamiętnik VI Powszechnego Zjazdu...* – Т. II. – S. 404–421; *Martynowiczówna W.* Sekcja nauczania historii... – S. 78.

⁹⁷ *Martynowiczówna W.* Sekcja nauczania historii... – S. 77.

⁹⁸ *Ibid.* – S. 80.

Дидактична комісія ПІТ⁹⁹. Після тривалої дискусії щодо цього, 4 червня 1937 р. на засіданні Дидактичної комісії ПІТ у Львові вирішили, що з'їзди вчителів історії повинні відбуватися перед історичними, але в межах останніх¹⁰⁰.

Члени ПІТ розглядали питання дидактики історії на міжнародних наукових форумах: Міжнародних конгресах істориків в Осло (1928)¹⁰¹, Варшаві (1933)¹⁰² та Цюриху (1938)¹⁰³; Міжнародних конференціях з питань навчання історії в Гаазі (1932)¹⁰⁴ та Базелі (1934)¹⁰⁵. Представник ПІТ у міжнародних справах Марцелій Гандельсман був учасником засідань Комісії навчання Міжнародного комітету історичних наук¹⁰⁶. Водночас Президія Комісії налагодила контакти з Польською міжнародною комісією інтелектуальної співпраці у Варшаві для огляду німецьких підручників історії, які спотворювали реалії¹⁰⁷.

Після Першої світової війни польська дидактика історії зазнала істотних змін. У навчанні педагогічна складова почала переважати дидактичну, виховання домінувати над навчанням. Метою навчання стало виховання поляка, який би усвідомлював себе представником "особливого польського народу". Змінилася система освіти, яка стала треступеневою.

Все це зацікавило наукові інституції, передовсім ПІТ, в структурі якого заснували спеціальний підрозділ – Дидактичну комісію. Її члени мали шукати шляхів покращення викладання історії в польських школах. Дидактична комісія організувала при відділеннях ПІТ дидактичні секції, обговорювала питання навчання історії, видавала спеціалізований науковий часопис, співпрацювала з органами державної влади і закордонними організаціями.

Активна діяльність дидактичних підрозділів ПІТ сприяла розвитку польської дидактики історії. Вони не лише фіксували процес змін у викладанні історії, укладаючи відповідні програми, видаючи допоміжні матеріали і, врешті, впливаючи на органи освітньої влади, але прагнули удосконалити навчання історичних дисциплін і підготову вчителів в університетах. Водночас ПІТ спільно із вчительськими осередками вдалося частково змінити ставлення викладачів шкіл на провінції до наукових досліджень, змусити владу їх заохочувати до наукової роботи. Все це свідчить про важливість дидактичних підрозділів ПІТ в системі органів, які займалися проблемами навчання історії в польських школах у 1920–1930-х рр.

⁹⁹ *Dobrzański J.* O odrębne zjazdy nauczycieli historii // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1935. – R. III. – S. 107–108.

¹⁰⁰ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1937. – R. V. – S. 155–156.

¹⁰¹ *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii... – S. 74–75.

¹⁰² *Kr[asicka] J.* Dydaktyka na VII-ym międzynarodowym zjeździe historycznym // *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 139–147; *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii... – S. 75, *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 116–118.

¹⁰³ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1938. – R. VI. – S. 271–273.

¹⁰⁴ *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii... – S. 74; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 52–53; *Serejski M. H.* II Zjazd międzynarodowy nauczania historii (Bazelea, 9–11 czerwiec r. 1934) // *Ibid.* – S. 158–163.

¹⁰⁵ *Pohoska H.* Nauczania i popularyzacja historii... – S. 74. *Serejski M. H.* II Zjazd międzynarodowy... – S. 158–163; *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 52–53; 1934. – R. II. – S. 122.

¹⁰⁶ *Wiadomości historyczno-dydaktyczne.* – 1933. – R. I. – S. 121–122; 1936. – R. IV. – S. 186.

¹⁰⁷ *Ibid.* – 1936. – R. IV. – S. 45; 1937. – R. V. – S. 100–101; 1938. – R. VI. – S. 114.